Folio
СВІТОВА КЛАСИКА

Говард Філіпс Лавкрафт

Покинутий будинок

Харків
«ФОЛІО»
2026

МУЗИКА ЕРІХА ЗАННА

Я дуже уважно вивчив мапи міста, але так і не знайшов на них Рю-д'Осейль. Маю сказати, що переглядав аж ніяк не лише сучасні мапи, позаяк знав, що такі назви можуть і змінюватися. Навпаки, я, можна сказати, по вуха запхався в сиву давнину, більше того — особисто обстежив дільницю, що мене зацікавила, вже не надто звертаючи увагу на таблички та вивіски, в пошуках того, що хоча б якось нагадувало Рю-д'Осейль, яка мене цікавила. Однак скільки не пнувся, мушу тепер із соромом зізнатися, що так і не зміг знайти потрібні мені будинок, вулицю, і навіть приблизно визначити околицю, де впродовж останніх місяців мого знедоленого життя я, студент факультету метафізики, слухав музику Еріха Занна.

Мене зовсім не дивує такий провал у пам'яті, позаяк поки жив на Рю-д'Осейль, то серйозно підірвав як фізичне, так і ментальне здоров'я, тому був не в змозі пригадати нікого з тих нечисленних знайомих, із ким там заприязнився. Однак те, що не можу пригадати конкретне місце, мені здається не просто дивним, але дуже бентежить, оскільки воно лежало не далі, ніж за півгодини пішки від університету, і відзначалося рядом вельми специфічних ознак, які навряд чи стерлися б у пам'яті будь-кого, хто хоча б раз там побував.

І все ж мені жодного разу не довелося зустріти когось, хто чув би про Рю-д'Осейль.

За масивним, складеним із чорного каменю мостом ця вулиця перетинала темну річку, уздовж якої розмістилися цегляні мури складів із помутнілими вікнами. Береги річки постійно перебували в тіні, немов смердючий дим сусідніх фабрик навічно зробив її недоступною для сонячних променів. Та й сама водойма була джерелом нестерпного, невідомого мені досі смороду. До речі, як це не дивно, саме з останньою обставиною я пов'язував певні надії на пошук потрібного мені будинку, позаяк ніколи не забуду той характерний запах. По інший бік моста тягнулися обгороджені поручнями та бруковані кругляком вулиці, відразу за якими починався підйом, спочатку дещо пологий, проте потім, якраз неподалік від потрібного мені місця, він круто спинався вгору.

Мені ще жодного разу не доводилося бачити такої вузької та крутої вулиці, як Рю-д'Осейль. Це не вулиця, а якась скеля, закрита для проїзду будь-якого типу транспорту — в ряді місць тротуар на ній був навіть замінений сходинками і впирався нагорі у високу, оповиту плющем стіну. Дорожнє покриття вулиці було достатньо нерівним, і в ньому періодично чергувалися кам'яні плити, звичайний кругляк, а то і просто гола земля, з якої подекуди пробивалися сірувато-зелені пагони якоїсь рослинності. Ті обійстя, що стояли обабіч будинку, були високими будівлями із загостреними дахами, неймовірно старі та небезпечно похилені. Інколи траплялися і такі місцини, де будинки ніби падали один одному назустріч і мало не стикалися своїми дахами, утворюючи щось на кшталт арки. Природно, що в таких випадках вони цілком і надовго приховували вулицю, що пролягала внизу, від найменших відблисків сонячного світла. Між іншими будинками були прокладені вузькі місточки, що сполучали їх.

Але особливо мене вразили мешканці тієї околиці. Спочатку мені здалося, що це враження — від їхньої замкнутості

та небалакучості, але потім вирішив, що, вочевидь, причина полягає в іншому — в тому, що всі вони були надто старими. Не знаю, як так вийшло, що я оселився на цій вулиці, але рішення це було немов продиктоване мені ззовні. Страждаючи від постійної нестачі грошей, я був змушений змінити низку убогих халуп, поки нарешті не набрів на той похилений будинок на Рю-д'Осейль, господарем якого був старий, розбитий паралічем чоловік на прізвище Бландо. Цей будинок стояв третім від кінця вулиці і був найвищою на ній спорудою. Моя кімната розмістилася на п'ятому поверсі і була єдиним заселеним на ньому приміщенням, оскільки майже весь будинок спорожнів. Першої ж ночі після мого заселення я почув звуки дивної музики, що долинали з мансарди, що розташувалася під загостреною стріхою. Наступного дня я поцікавився у Бландо, що це було. Старигань повідомив, що це грав на віолончелі німий і старий німецький музикант — вельми дивакуватий індивід, котрий розписався в його книзі як Еріх Занн і працював вечорами в оркестрі дешевого театру. При цьому Бландо пояснив що після повернення з театру Занн любить грати ночами, і тому зумисне вибрав цю високу, ізольовану кімнату в мансарді, самотнє слухове вікно якої було єдиним місцем у будинку, з якого відкривався вигляд на краєвид за інший бік муру, що оточував вулицю.

З того часу я майже щоночі чув музику Занна, і хоча ці мелодії, безумовно, не давали мені заснути, я був просто зачарований її незвичним і вибагливим звучанням. Загалом я мало що тямлю в мистецтві, але все ж був упевнений у тому, що ці звуки не мали нічого спільного з тим, що мені доводилося чути будь-коли раніше, і тому незабаром я дійшов висновку, що невідомий мені дідок — найімовірніше, справжній музичний геній, причому вельми незвичайного, оригінального штибу. Чим більше я слухав переспіви його інструменту, тим чарівніше враження вони на мене справляли. Нарешті я набрався нахабства і вирішив познайомитися з цим чоловіком.

Одного вечора я підстеріг у коридорі Занна, котрий повертався з роботи, і заявив йому, що хотів би пізнати його ближче, а заодно й послухати, як той грає. На вигляд це був маленький, миршавий, скорчений чоловічок у заношеному одязі, з блакитними очима на гротескному, схожому на пику сатира обличчі, і майже голомозий. Першою його реакцією на мої слова був, як мені здалося, гнів, до якого додалася неабияка частка остраху. Однак моя явно дружня інтонація врешті-решт розтопила лід його відчуження, і музикант махнув рукою, закликаючи мене йти за ним темними, скрипучими, розхитаними сходами до його мансарди.

Він займав одну з двох кімнат, розташованих на горищі в просторі, що круто загострювався догори, — себто західну, яка ніби зависала над тією самою стіною, що відгороджувала вулицю. Це приміщення було доволі просторим і здавалося ще більшим через майже повну відсутність у ньому будь-яких меблів і загальної неймовірної занедбаності. Якщо бути точнішим, там стояли лише вузьке металеве ліжко, бруднуватий рукомийник, маленький столик, велика книжкова шафа, залізний пюпітр і три старомодних крісла. На підлозі валялися хаотично розкидані купи нотних зшитків. Стіни в покої залишалися цілком голими і, схоже, їх ніколи не тинькували, а повсюдна велика кількість пилюки та павутиння надавали всьому будинку вигляду швидше безлюдного приміщення. Либонь, думка Еріха Занна про комфортабельне житло лежала далеко за межами традиційних уявлень щодо цього.

Вказавши мені на крісло, німий старигань замкнув двері, всунув в одвірок масивний дерев'яний засув і запалив ще одну свічку — на додаток до тієї, з якою прийшов сам. Потім витягнув із поїденого міллю футляра свою віолончель і всівся з нею на одне з крісел. Пюпітром не користувався, грав по пам'яті і більш ніж на годину буквально зачарував мене мелодіями, — подібних я ніколи ще не чув, і які, як припустив уже тоді, музикант написав сам. Для людини, котра зовсім нічого не петрає в музиці, описати їх було б просто неможливо.

Це були якісь фуги з періодично повторюваними пасажами чарівних і звабливих мелодій, які вразили мене насамперед тому, що в них не чулися ті дуже дивні, фантастичні звуки, які я регулярно чув, сидячи та лежачи ночами в своїй кімнаті. Ці реально чаклунські мотиви добре закарбувалися в моїй пам'яті, й я навіть часом невміло насвистував їх про себе. Як тільки музикант відклав убік смичок, я його спитав, чи не може він зіграти для мене деякі з творів, що настільки мене зацікавили. Як тільки я згадав про це, зморшкувате обличчя стариганя втратило ту колишню втомлену безтурботність, із якою він грав до цього, і на ньому знову з'явилася характерна суміш гніву та страху, яку я помітив при першій нашій зустрічі. Я вже було хотів почати вмовляти дідка, пам'ятаючи про примхи старечого маразму, і навіть спробував налаштувати господаря квартири на той самий «химерний» музичний лад, насвиставши йому кілька фрагментів мелодій із тих, що я чув напередодні вночі.

Однак тривало все це не довше, ніж кілька секунд, оскільки як тільки він упізнав у моєму незграбному свисті знайомі мотиви, як обличчя його незбагненним чином напрочуд змінилося, і він простягнув свою довгу, холодну, кістляву руку, щоб затулити мені рота й обірвати цю грубу імітацію. Зробивши це, він зайвий раз продемонстрував свою незбагненну ексцентричність, кинувши напружений погляд у бік єдиного зашторенного вікна, немов побоюючись із того боку якогось вторгнення. Той жест був тим більше безглуздий та абсурдний, що кімната стариганя розмістилася на значній висоті, що набагато перевищувала рівень дахів усіх сусідніх будинків. Окрім цього, як розповів мені консьєрж, це вікно було єдиним виходом на круту вулицю, з якого можна було побачити панораму нічного міста, що простягалася за монолітною стіною.

Погляд дідка нагадав мені слова Бландо, й мені навіть закортіло визирнути з цього вікна та помилуватися видовищем залитих місячним світлом дахів і міських вогнів по інший бік

пагорба, що розстелилися піді мною, оскільки з усіх мешканців Рю-д'Осейль воно було доступне лише цьому скорченому музикантові. Я вже підійшов до вікна і хотів було відсмикнути доволі старі та брудні фіранки, аж тут із шаленством, що своєю силою перевершує навіть те, що мені вже довелося спостерігати раніше, німий мешканець знову підскочив до мене, цього разу рішуче вказуючи головою в бік дверей і нервово тягнучи мене обома руками в тому ж напрямку. Несподівана витівка дідка дуже мене образила, я зажадав, щоб він відпустив мою руку, і зронив, що і без цього негайно покину його житло. Той попустився, а помітивши моє обурення й образу, схоже, й дещо втихомирив свій запал. За секунду його рука знову напружилася, однак цього разу вже в доброзичливішому потиску, підштовхуючи мене в бік крісла. Після цього він із задумливим і якимось тужливим виразом обличчя підійшов до захаращеного столу й узявся щось писати французькою своїм натужним, вимученим почерком чужинця.

Записка, яку він врешті-решт простягнув мені, містила прохання проявити терпимість до несподіваної різкості та дарувати йому. Занн також написав, що він старий, самотній і страждає дивними нападами страху та нервовими розладами, що мають стосунок як до його музики, так і до деяких інших речей. Йому дуже сподобалося те, як я слухав його гру, і буде дуже радий, якщо я і надалі буду заходити до нього, не звертаючи уваги на ексцентричність музиканта. Однак він не може при сторонніх виконувати свою химерну музику, так само як не може терпіти, коли при ньому це роблять інші. Також йому нестерпно, коли чужі люди торкаються якихось речей у його кімнаті. Аж до нашої зустрічі в коридорі він і гадки не мав, що я чув його гру в своїй кімнаті, і був би дуже радий, якби за сприяння Бландо я переїхав кудись нижче поверхом, куди не долинали б звуки його інструмента. Різницю в орендній платі він був готовий відшкодувати з власної кишені.

Зайнятий розшифруванням його жахливих закарлючок, я мимоволі пройнявся більшою поблажливістю до нещасного стариганя. Як і я, він став жертвою ряду фізичних і душевних недуг, а моє захоплення метафізикою багато в чому привчило мене бути терпимим і добрішим до людей. Несподівано в тиші, з боку вікна, почувся якийсь слабкий звук, — далебі, на нічному вітрі скрипнула віконниця. Але я, так само, як і старий Еріх Занн, мимоволі сіпнувся від цього шерехтіння. Дочитавши записку, я потиснув господареві квартири руку, і ми розійшлися, можна сказати, майже друзями. Наступного дня Бландо передав у моє розпорядження дорожче помешкання на третьому поверсі — між апартаментами старого лихваря та кімнатою поважного драпірувальника. Тепер наді мною взагалі ніхто не жив.

Утім, вельми скоро я виявив, що бажання Занна бачити мене частіше виявилося не настільки потужним, як могло здатися тієї ночі, коли він умовляв мене переселитися з п'ятого поверху. До себе він мене не запрошував, а коли я з власної ініціативи якось його навідав, господар тримався якось скуто і грав явно без натхнення. Зустрітися з ним можна було лише вночі, позаяк удень він відсипався й узагалі нікого не пускав.

Не можу сказати, щоб я став перейматися до нього ще більшою симпатією, хоча і сама кімната в мансарді, і химерна музика, що чулася з неї, дивним чином заворожували та вабили мене. Я відчував незвичне бажання визирнути з того самого вікна, глипнути на схил пагорба, що досі залишався невидимим, спрямувати свій погляд поверх муру та поглянути на дахи будинків і шпилі церков, що поблискували та тягнулися за нею. Якось удень, коли Занн був у театрі, я навіть хотів уже піднятися в мансарду, проте двері в неї виявилися замкненими.

Проте я продовжував таємно слухати натхненну гру старого німого музиканта. Для цього я спочатку потай пробирався на свій колишній п'ятий поверх, а потім і зовсім

набрався сміливості та сходив скрипливим останнім сходовим прольотом, який вів безпосередньо до його квартири. Стоячи там, у вузькому холі перед зачиненими дверима, в яких навіть шпарина для ключа була затулена спеціальною заглушкою, я нерідко чув звуки, що наповнювали мене невиразним страхом, який важко описати, немов я ставав свідком якогось незрозумілого дива та нерозгаданої таємниці, що насувається невідомо звідкіля. Причому не можу сказати, що ці звуки були неприємними або, тим більше, зловісними — ні, просто вони викликали дивовижні, нечувані на землі вібрації, а в окремі моменти набували справжнього симфонічного звучання, яке, як мені здавалося, просто не могло бути відтворене одним-єдиним музикантом. Безумовно, Еріх Занн був генієм якоїсь дикої сили.

Минуло кілька тижнів, і його музика стала ще неприборканішою, навіть шаленою, а він сам помітно змарнів і зовсім занурився в себе. Тепер він уже взагалі в будь-який час доби відмовлявся пускати мене і, щоразу, як ми зустрічалися з ним на сходах, неодмінно ухилявся від будь-яких подальших контактів.

Однієї ночі я, як зазвичай, стояв під його дверима і несподівано для себе почув, що звучання віолончелі переросло в якусь хаотичну какофонію. Це було справжнісіньке пекло безглуздих, жахливих звуків, сприймаючи які я вже почав було сумніватися у власному здоровому глузді, якби разом із цим звуковим бедламом, що долинав з-за зачинених дверей мансарди, не розрізняв сумних підтверджень того, що це жахіття, на жаль, було справжнісінькою реальністю — це були жахливі, позбавлені будь-якого змісту і, тим більше, сенсу, мукання, які міг видавати лише німий, і які були здатні народитися лише в миті глибокої туги або страху. Я кілька разів постукав у двері, але відповіді так і не дочекався. Потім ще якийсь час зачекав у темному холі, тремтячи від холоду та страху, поки не почув слабкий шурхіт, що явно свідчив про те, що нещасний музикант боязко намагався піднятися

ЗМІСТ

Музика Еріха Занна 3
Гіпнос 16
Страх, що зачаївся 25
Неназване 50
Покинутий будинок 61
Жахіття в Ред-Гуку 99